

دانشکده اصول الدین
USUL AL DEEN COLLEGE

دانشکده اصول الدین - قم

گروه فقه مقارن و حقوق عمومی اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

بازخوانی اصول و قواعد فقهی حاکم بر مناسبات و روابط بین الملل

استاد راهنما

جناب آقای دکتر محمد رصافی

نگارش

سمیرا کافی

زمستان ۱۳۹۸

دانشکده اصول الدین
USUL AL DEEN COLLEGE

کلیه اصول الدین - قم

قسم. الفقه المعاصر والقانون الإسلامی العام

رساله ما جستیر

مراجعة الاصول و القواعد الفقهية للعلاقات الدولية

الاستاذ المشرف

الدكتور محمدرصافی

اعداد

سمیرا کافی

شتاء ۱۴۴۱

تقدیم:

به خانواده‌ام که در سختی‌ها

و دشواری‌های زندگی،

همواره یآوری دلسوز و فداکار

و پشتیبانی محکم و مطمئن

برایم بوده‌اند.

تشکر و قدردانی

استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد رصافی به پاس نعمت توفیق و ادای وظیفه بر خود لازم می‌دانم که صمیمانه‌ترین قدردانی‌های خویش را نثار شما بنمایم که دلسوزانه مجموعه علم و دانش خویش را در اختیار من گذاشتید و در تهیه پایان‌نامه حاضر، اگر موفقیتی حاصل گشته قسمت اعظم آن مدیون راهنمایی‌های بی‌شائبه شما بزرگوار گرانقدر بوده است.

چکیده

امروزه با توجه به گسترش ابعاد روابط بین کشورها اعم از روابط سیاسی، تجاری، فرهنگی و غیره، علم روابط بین الملل از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و به یکی از ملزومات مورد نیاز همه کشورها و دولت‌ها تبدیل گشته است. استفاده از این علم در عرصه‌های مختلف سیاسی، تجاری و فرهنگی می‌تواند مزایا و امتیازات چشم‌گیری برای کشورها و دولت‌ها به ارمغان آورد و حتی در تعیین آینده و سرنوشت کشورها و دولت‌ها تاثیر گذارد، از آنجایی که هر کشوری سعی می‌کند با داشتن اصولی متناسب با کشور خود وارد مناسبات روابط بین‌الملل شود، در کشورهای اسلامی نیز، آموزه‌های دینی و قواعد فقهی وجود دارد که تاثیر زیادی بر روابط خارجی دارد از این روشناسایی قواعد فقهی متعدد برای داشتن روابط بین‌المللی مناسب‌تر ضروری است؛ به همین جهت پژوهش حاضر با هدف بازبینی قواعد فقهی روابط بین‌الملل صورت گرفته است. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌باشد و گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع کتاب‌خانه صورت گرفته است. پژوهش در چهار فصل تدوین گشته است، در فصل اول به طرح مقدمات و کلیات اختصاص یافته است. در فصل دوم، به تاریخچه و مبانی نظری پژوهش پرداخته شده است. در فصل سوم به اصول فقهی و در فصل چهارم قواعد فقهی حاکم بر روابط بین‌الملل مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه تحقیق نشان داده است که روابط با سایر کشورها از صدر اسلام مورد توجه بوده است و فقها نیز اصولی مانند: (عزت، حکمت، مصلحت، حفظ نظام، تألیف قلوب) و قواعدی مثل: (نفی سبیل، تقیه، وفای به عهد، حمایت از مستضعفین، هدنه، عدم عسر و حرج، دعوت) را بیان نموده‌اند که پابندی به آن‌ها نقش مهمی در روابط بین‌الملل دارد.

به طور کلی می‌توان گفت، با توجه به ظرفیت‌های فقهی امکان پرداختن به روابط بین‌الملل وجود دارد. فقه اسلامی که برگرفته از آیات، سیره نبوی -علوی بوده و مبتنی بر عدالت و عزت دینی است، و از حیث کاربردی نیز سازگار با فطرت بشری و متناسب با کرامت انسانی طراحی شده است می‌تواند روابط ملل جهان را به مقبول‌ترین صورت ممکن مدیریت کند.

کلید واژه‌ها: اصول، قواعد فقهی، روابط بین‌الملل.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات..... ۱

مقدمه..... ۲

۱-۱- بیان مسئله..... ۳

۲-۱- بیان اهمیت مسئله..... ۳

۳-۱- پیشینه تحقیق..... ۴

۴-۱- سوال‌های اصلی و فرعی..... ۵

۱-۴-۱- سوال اصلی..... ۵

۲-۴-۱- سوال‌های فرعی..... ۵

۵-۱- فرضیه پژوهش..... ۵

۶-۱- روش تحقیق..... ۶

۷-۱- محدودیت‌های پژوهش..... ۶

۸-۱- مفاهیم..... ۶

۱-۸-۱- اصول..... ۶

۲-۸-۱- قواعد فقهی..... ۶

۳-۸-۱- روابط بین‌الملل..... ۶

فصل دوم: تاریخچه و مبانی نظری..... ۸

۱-۲- تاریخچه ارتباطات بین‌المللی جهان اسلام..... ۹

۱-۱-۲- روابط بین‌المللی در صدر اسلام..... ۹

۲-۱-۲- روابط بین‌المللی در عصر عثمانی..... ۱۱

۳-۱-۲- روابط بین‌المللی در عصر حاضر..... ۱۲

۲-۲- جغرافیا و مرز بندی..... ۱۴

۱-۲-۲- دارالاسلام..... ۱۴

۲-۲-۲- دارالکفر..... ۱۵

۱۷	۲-۲-۳- دارالحرب
۱۸	۲-۲-۴- دارالعهد
۱۹	۲-۲-۵- دارالحیاد
۲۱	۲-۲-۶- دارالصلح
۲۲	۲-۲-۷- دارالذمه
۲۳	۲-۲-۸- دارالهدنه
۲۵	۲-۲-۹- دارالامان
۲۶	۲-۲-۱۰- انواع ارتباطات جوامع اسلامی با دیگران
۲۸	فصل سوم: اصول کلی حاکم بر روابط بین الملل
۲۹	۳-۱-۱- اصل عزت
۳۰	۳-۱-۱- آیات دال بر عزت
۳۱	۳-۱-۲- روایات
۳۲	۳-۱-۳- عوامل رسیدن به عزت اسلامی
۳۴	۳-۱-۴- اصل عزت در روابط بین الملل
۳۶	۳-۲- حکمت
۳۸	۳-۳- مصلحت
۳۹	۳-۳-۱- روایات
۴۰	۳-۳-۲- مصلحت در سیره پیامبر و ائمه
۴۰	۳-۳-۳- بررسی آرای فقها
۴۳	۳-۳-۴- اصل مصلحت و روابط بین الملل
۴۵	۳-۴- حفظ نظام
۴۵	۳-۴-۱- بررسی ماهیت احکام
۴۸	۳-۴-۲- شرح موضوع
۵۰	۳-۴-۳- تأثیر اصل حفظ نظام بر روابط بین الملل
۵۲	۳-۵- تألیف قلوب
۵۲	۳-۵-۱- آیات

۵۳	..... ۲-۵-۳ روایات
۵۴	..... ۳-۵-۳ تالیف قلوب و روابط بین الملل
۵۶	..... فصل چهارم: قواعد فقهی حاکم بر روابط بین الملل
۵۷	..... ۱-۴-۱ نفی سیل
۵۷	..... ۴-۱-۱ مفاد قاعده
۵۸	..... ۴-۱-۲ مدرک قاعده
۵۸	..... ۴-۱-۲-۱ ادله لفظی
۶۱	..... ۴-۲-۲ ادله لبی
۶۱	..... ۴-۱-۳ دیدگاه فقها
۶۱	..... ۴-۱-۴ قلمرو و تاثیر قاعده در روابط بین الملل
۶۳	..... ۴-۲-۲ قاعده وفای به عهد
۶۴	..... ۴-۲-۱ ادله وفای به عهد
۶۴	..... ۴-۲-۱-۱ آیات
۶۵	..... ۴-۲-۱-۲ روایات
۶۶	..... ۴-۲-۲ وفای به عهد در سیره معصومین
۶۷	..... ۴-۲-۳ عهدهای اجتماعی و حکومتی با دیگر ملت‌ها
۶۹	..... ۴-۳-۳ قاعده تقیه
۶۹	..... ۴-۳-۱ ادله تقیه
۶۹	..... ۴-۳-۱-۱ آیات
۷۰	..... ۴-۳-۱-۲ روایات
۷۱	..... ۴-۳-۱-۳ اجماع
۷۲	..... ۴-۳-۱-۴ بررسی ادله عقلی
۷۳	..... ۴-۳-۲ بررسی قواعد فقهی
۷۳	..... ۴-۳-۱-۲ قاعده لاضرر و لاضرار
۷۴	..... ۴-۳-۱-۲ قاعده ما لا یدرک کله لا یتراک کله
۷۵	..... ۴-۳-۳ تقیه از لحاظ حکم و موضوع

۷۵	..... ۴-۳-۳-۱- سعه حکمی
۷۵	..... ۴-۳-۳-۲- سعه موضوعی
۷۶	..... ۴-۳-۴- تقیه و روابط بین الملل
۷۷	..... ۴-۴- قاعده مقابله به مثل
۷۸	..... ۴-۴-۱- بررسی ادله‌های قرآنی مقابله به مثل
۷۸	..... ۴-۴-۱-۱- آیه اعتداء
۷۸	..... ۴-۴-۱-۲- آیات جزاء بدی
۷۸	..... ۴-۴-۱-۳- آیات انتصار
۷۹	..... ۴-۴-۲- بررسی آیات مقابله به مثل در بعد بین‌المللی
۸۲	..... ۴-۵- قاعده هدنه و مهاده
۸۲	..... ۴-۵-۱- ادله هدنه
۸۲	..... ۴-۵-۱-۱- آیات
۸۳	..... ۴-۵-۱-۲- سنت
۸۴	..... ۴-۵-۱-۳- عقل و اجماع
۸۵	..... ۴-۵-۲- مصلحت و کیفیت تحصیل آن
۸۵	..... ۴-۵-۳- رابطه هدنه و روابط بین الملل
۸۷	..... ۴-۶- قاعده حمایت از مستضعفان
۸۸	..... ۴-۶-۱- ادله حمایت از مستضعفین
۸۸	..... ۴-۶-۱-۱- آیات
۸۹	..... ۴-۶-۱-۲- مستضعفین در روایات
۹۰	..... ۴-۶-۱-۳- مستضعفین در فقه اسلامی
۹۲	..... ۴-۶-۱-۴- مستضعفین و روابط بین الملل
۹۳	..... ۴-۷- قاعده دعوت اسلامی
۹۳	..... ۴-۷-۱- ادله و مستندات قاعده
۹۳	..... ۴-۷-۱-۱- آیات
۹۴	..... ۴-۷-۱-۲- روایات
۹۴	..... ۴-۷-۲- بررسی آراء فقها

۹۵	..... ۴-۷-۲-۱- دعوت کفار و مشرکان حربی
۹۶	..... ۴-۷-۲-۲- پیوند دعوت با جهاد
۹۶	..... ۴-۷-۲-۳- حکم و جوب جهاد تا پذیرفتن دعوت
۹۸	..... ۴-۷-۳- رابطه دعوت و روابط بین الملل
۹۹	..... ۴-۸-۱- نفی عسر و حرج
۹۹	..... ۴-۸-۱- مستندات قاعده
۹۹	..... ۴-۸-۱-۱- آیات
۱۰۰	..... ۴-۸-۱-۲- روایات
۱۰۰	..... ۴-۸-۱-۳- عقل
۱۰۲	..... ۴-۸-۲- نفی عسر و حرج و روابط بین الملل
۱۰۵	..... فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری
۱۰۸	..... پیشنهادهای پژوهشی
۱۰۹	..... فهرست منابع
۱۰۹	..... منابع فارسی
۱۱۲	..... منابع عربی
۱۱۵	..... مقالات
۱۱۶	..... پایان نامه ها

فصل اول:

کلیات

مقدمه

یکی از گرایش‌ها و علایق دیرین بشر، اصل زندگی اجتماعی و داشتن ارتباط با هم‌نوعان بوده است، زیرا لازمه زندگی اجتماعی، پیوندها و پیوستگی‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی... با هم‌نوعان است. امروز، دیگر سخن از قاره‌ها و کشورها مطرح نیست، بلکه سخن از دهکده جهانی و خانواده بزرگ بین‌المللی در میان است که اعضای آن پیوندی تنگاتنگ دارند و از رخداد‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اخلاقی و... یکدیگر خواسته و ناخواسته اثر می‌پذیرند.

امروزه با تأسیس نهادهایی بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، روابط جامعه جهانی وارد مرحله جدیدتری شده و کیفیت مناسبات در این جامعه بین‌الملل از اهمیت حیاتی برای کشورها و ملت‌ها برخوردار شده است. به همین جهت مطالعه و بررسی مسائل و ماهیت روابط بین‌الملل همواره مورد توجه صاحب‌نظران و متفکران حوزه علوم سیاسی و سیاست بین‌الملل بوده و در قرن بیستم، بویژه بعد از جنگ جهانی دوم از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار شده است، چنان‌چه امروزه شاهد رشته‌ای تحت عنوان روابط بین‌الملل هستیم.

از آنجایی که اسلام، آیینی جامع، فراگیر و جاودانه است و مخاطبان احکام اسلامی و قوانین قرآنی، نژاد و گروه خاصی در زمانی و مکان ویژه‌ای نیستند، چنان‌چه پیامبر اکرم (ص) در رسالت الهی خویش برای دعوت مردم به سوی خدا^۱ و گسترش عدل و قسط^۲ ناگزیر از برقراری رابطه و اتخاذ راه‌های دیپلماتیک برای تحقق رسالت خویش بوده است، بنابراین فقها این مسأله را مورد توجه قرار دادند و از دیرباز به تنظیم روابط مسلمین با غیرمسلمین پرداخته‌اند. بنابراین پژوهش حاضر در پی آن است که به بازخوانی روابط بین‌الملل بپردازد، تا ضمن پی بردن به چنین قواعدی، در تنظیم روابط کشورهای اسلامی با سایر کشورها مورد استفاده قرار بگیرد.

۱. سوره احزاب، آیه ۴۶.

۲. سوره حدید، آیه ۲۵.

۱-۱- بیان مسئله

از آنجایی که مناسبات بین‌المللی کشورها به شدت متأثر از روابط بین‌المللی هر کشوری است، به همین جهت، کشورها سعی می‌کنند روابط خارجی خود را بر معیارهایی پایه‌گذاری کنند که بیشترین نفع و منفعت را بتوانند جلب کنند. بر همین اساس، اصولی مثل عدم مداخله در امور داخلی کشورها، اصل تمامیت ارضی، اصل استقلال کشورها و اصل برابری جزو اصولی هستند که کشورها بر اساس حقوق عرفی و طبیعی در روابط بین‌المللی رعایت می‌کنند. مسلمانان نیز با کشورهای دنیا روابطی دارند و اسلام به عنوان دین جهانی، مسلمانان را به حضور در صحنه سیاست جهانی امر می‌کند و انزواگرایی و رهبانیت را نه می‌پسندد و نه می‌پذیرد. بنابراین باید پویاترین و کارآمدترین روابط را با کشورهای مختلف دنیا برقرار سازد، روابطی که اضافه بر حفظ حضور در صحنه سیاست جهانی، استقلال، عزت و منافع ملی را تضمین کند. به همین جهت علاوه بر مواردی که در روابط بین‌الملل بین همه کشورها وجود دارد، در کشورهای اسلامی اصول و قواعدی وجود دارد که توسط فقها و با توجه به شریعت اسلام تاسیس گشته و این اصول و قواعد به تنظیم ارتباطات بین دول و ملل مسلمان با سایر کشورها و ایجاد برنامه‌های منظم و مدون مبتنی بر عزت مسلمانان پرداخته شده است که بر اساس آموزه‌های اسلامی در روابط بین‌المللی باید مد نظر قرار بگیرد؛ زیرا حکومت اسلامی نمی‌تواند هرگونه که خواست عمل نماید؛ بلکه باید در عمل بایدها و نبایدهایی را منطبق با قوانین و معیارهای الهی سرلوحه برنامه‌های خود قرار دهد و در صورت عدول از آن، مشروعیت و مقبولیت خود را از دست خواهد داد. پژوهش حاضر به دنبال تبیین قواعد فقهی دارای کاربرد در روابط بین‌الملل است.

۲-۱- بیان اهمیت مسئله

هر چند ارتباط با سایر ملل برای همه‌ی جوامع در طول تاریخ از اهمیت اساسی برخوردار بوده است، ولی در عصر جدید این موضوع دارای اهمیت بیشتری بوده و نیاز به بررسی بیشتری دارد، زیرا هر چند امروزه انسان بر فراز قله‌های تمدن ایستاده و پرچم علم و تکنیک را برافراشته است، ولی اگر کشورها از ارتباط صحیحی برخوردار نباشند، ممکن است استفاده از ابزار علمی به جای سعادت انسان با عواملی مانند جنگ، تمدن را در مسیر نابودی قرار بدهد، بنابراین این موضوع باید مورد اهتمام جدی قرار بگیرد. از طرفی توجه به همگانی بودن آرمان‌های جهان اسلام و گسترش ارتباطات در ابعاد مختلف سیاسی، فرهنگی، دولت اسلامی نمی‌تواند خود را در محدوده جغرافیایی خاصی محصور

کند. دولت اسلامی بر اساس نیازها و ضرورت‌های زندگی عصر کنونی باید با دیگر ملت‌ها و دولت‌ها ارتباط داشته باشد تا در پرتو روابط بین‌المللی بتواند نیازهای خود را رفع نموده و پیام الهی را به گوش جهانیان برساند، از طرفی آن چه امروزه از واقعیات روابط بین‌الملل به دست می‌آید، این که با وجود پیشرفت‌هایی که در این زمینه به وجود آمده است، گاهی اصول و شیوه‌های آن مانند: سوءاستفاده از قدرت، عهدشکنی... با موازین انسانی و اخلاقی سازگار نبوده و منجر به نتایج اسفباری برای برخی جوامع شده است. بنابراین اهمیت دادن به قواعد فقهی می‌تواند در جهت‌دهی به تحولات نظری روابط بین‌الملل اثرگذار باشد.

۱-۳- پیشینه تحقیق

یکی از موضوعاتی که به نظر می‌رسد تاکنون کمتر کار شده است، اصول و قواعد فقهی ناظر بر روابط بین‌الملل است. گرچه فقهای عامه و امامیه در ابواب مختلف فقهی به مناسبت ذکر احکام دیگر، این مباحث را نیز مورد کنکاش قرار داده‌اند، اما هنوز این اصول و قواعد ویژه به خوبی تبیین نشده است و هنوز باید روی این موضوع کارهای بیشتری انجام شود. در مجلات و پایان‌نامه‌ها نیز تحت عناوینی دیگر به این موضوع اشاره شده است ولی هر کدام با توجه به ضرورت بحث به قسمتی از موضوع مثل قاعده نفی سبیل یا حفظ استقلال مسلمین اشاره شده است؛ بنابراین در پژوهش حاضر برای اولین بار به صورت مستقل اصول و قواعد فقهی حاکم بر مناسبات و روابط بین‌الملل مورد بحث قرار خواهد گرفت. از جمله پژوهش‌های مرتبط با تحقیق می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود.

کتاب

- ۱- فقه سیاسی، زنجانی، عمید، تهران: سمت، ۱۳۹۵.
- ۲- شکوری، ابوالفضل، فقه سیاسی اسلام، تهران: نورا، ۱۳۹۴.
- ۳- علیرضا، دانشیار، روابط بین‌الملل دولت اسلامی از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری.
- ۴- شریعتی، روح‌الله، قواعد فقه سیاسی، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۴.
- ۵- زنجانی، عمید، قواعد فقه بین‌الملل، تهران: سمت، ۱۳۹۲.

پایان نامه

۱- عاطفی، هادی، جایگاه اخلاق در روابط بین الملل از دیدگاه اسلام با تاکید بر سیره نبوی، سطح چهار حوزه.

۲- پورامینی، محمدحسین، اسلام و حقوق دیپلماتیک، پایان نامه ارشد دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۸۸.

در پایان نامه های مذکور هر چند به قواعد فقهی روابط بین الملل اشاره شده است، ولی یا چنین روابطی مربوط به دوره خاص مانند زمان پیامبر است یا فقط به ذکر چند قاعده اشاره شده است.

مقاله

۱- جوادی آملی، اصول حاکم بر روابط بین الملل نظام اسلامی، فقه و اصول، شماره ۴۸، ۱۳۸۷.

۲- دایی چین، جوادی، بررسی حقوق حاکم بر روابط بین الملل با تاکید بر دیدگاه امنیتی صدر اسلام، مطالعات بین المللی پلیس، شماره ۱۵، ۱۳۹۲.

۳- موسوی بجنوردی و دانش پور، بررسی فقهی حدود دارالاسلام و دارالکفر با رویکردی بر اندیشه امام خمینی، پژوهشنامه متین، شماره ۳۱ و ۳۲، ۱۳۸۵.

۴- میراحمدی، منصور، فقه روابط بین الملل، پژوهش های سیاست اسلامی، شماره ۴، ۱۳۹۲.

۴-۱- سوال های اصلی و فرعی

۱-۴-۱- سوال اصلی

قواعد فقهی حاکم بر روابط بین الملل کدامند؟

۲-۴-۱- سوال های فرعی

۱- اصول مناسب در روابط و مناسبات بین الملل کدامند؟

۲- کدامیک از قواعد فقهی برای روابط بین الملل کاربرد دارد؟

۵-۱- فرضیه پژوهش

۱- در زمینه ارتباطات بین الملل اصول کلی مختلفی از سوی فقها و اندیشمندان مطرح شده است اما می توان همه این اصول را ذیل سه اصل کلی: عزت، مصلحت و حکمت مطرح نمود.

۲- قواعد فقهی ناظر بر روابط بین الملل هنوز به صورت کامل تبیین نشده است و ابعاد اجرایی آن

مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است.

۱-۶- روش تحقیق

دامنه تحقیق شامل کلیه کتاب‌ها، نشریات، پژوهش‌ها و تحقیقات مرتبط با موضوع تحقیق است. گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز برای توصیف مبانی و نیز تبیین اهداف با استفاده از روش اسنادی و کتابخانه‌ای از طریق مراجعه به منابع و مآخذ مربوط و ارجاع به آثار و پایگاه‌های الکترونیکی موجود صورت گرفته است و در نهایت پس از توصیف و تحلیل آن‌ها براساس چهارچوب تحقیق و پژوهش به نگارش آن می‌پردازیم.

۱-۷- محدودیت‌های پژوهش

از جمله محدودیت‌های تحقیق می‌توان به گسترده بودن دامنه تحقیق و کمبود منابع به صورت جامع اشاره نمود؛ زیرا اکثر آرای فقها به صورت پراکنده در کتب فقهی به این موضوع پرداخته‌اند.

۱-۸- مفاهیم

۱-۸-۱- اصول

اصول به آن دسته از مبانی کلی گفته می‌شود که خود حکم نیستند و نمی‌توان آنها را بر مصادیقشان اعمال نمود، اما متناسب با این اصول قواعد فقهی تاسیس می‌شوند.^۱

۱-۸-۲- قواعد فقهی

قواعد جمع قاعده به معنای بنیان و پایه برای چیزی است که در بالای آن قرار دارد. معنای اصطلاحی قاعده، رابطه تنگاتنگی با معنای لغوی آن دارد، چنان‌چه تهانوی در توصیف معنای اصطلاحی قاعده، آن را امری کلی می‌داند که هنگام شناسایی، منطبق بر تمامی جزئیات خود باشد.^۲ بنابراین قاعده فقهی یعنی قواعد فقهی کلی با عبارت‌های کوتاه و اساسی که احکام تشریحی عام را در حوادثی که در موضوعات آن‌ها داخل است شامل می‌شود.

۱-۸-۳- روابط بین الملل

روابط بین الملل، به کلیه مناسبات و ارتباطات غیر فردی کشورها گفته می‌شود. در چنین

۱. فیاض، محمداسحاق، *المحاضرات فی اصول الفقه*، ص ۲۰۲.

۲. تهانوی، محمدعلی، *کشاف اصطلاحات الفنون*، ج ۵، ص ۱۱۷۶.

مطالعاتی، ابتدا، کانون‌های قدرت را که ممکن است از یک کشور یا اتحادیه‌ای از کشورها تشکیل شوند تشخیص داده شده، سپس انگیزه‌ها و اهداف آنها در سیاست خارجی مورد توجه قرار می‌گیرد.^۱ به طور کلی باید گفت فقه روابط بین‌الملل دانشی فقهی است که با تکیه بر مبانی فقهی و با به کارگیری الگوی روشی آن (اجتهاد) به تبیین احکام شرعی ناظر به روابط بین‌الملل پرداخته، قوانین و الزمات حاکم بر روابط بین‌الملل دولت اسلامی را تنظیم و ارائه می‌کند.

---

۱. نقیب زاده، احمد، تحولات روابط بین‌الملل، ص ۷.

فصل دوم

تاریخچه و مبانی نظری

۲-۱- تاریخچه ارتباطات بین المللی جهان اسلام

یکی از دلایل قدمت نظام حقوق بین الملل اسلامی، تاریخ روابط بین الملل اسلام است و از طرفی میزان تمایل جامعه اسلامی به ایجاد ارتباط با سایر کشورها و احترام به مقررات حاکم بر آن را روشن می‌نماید که در ذیل به صورت خلاصه به تاریخچه روابط بین الملل در اسلام خواهیم پرداخت.

۲-۱-۱- روابط بین المللی در صدر اسلام

در صدر اسلام، برقراری روابط بین المللی، همواره مورد توجه پیامبر (ص) قرار داشت و آن حضرت ابتدا تلاش نمود تا روابط قبایل عرب را، که هر کدام به عنوان واحد سیاسی مستقل محسوب می‌شدند نظم داده و آنان را به قدرت واحد بلامنازعی تبدیل نماید. از جمله قراردادهای مهم آن حضرت با قبایل عرب می‌توان به منشور مدینه اشاره نمود که با جامعه یهود بسته شد و در آن بر اصولی مانند: همزیستی، تعاون و تفاهم بین المللی تاکید شد. این پیمان دارای جامعیت و مطابقت با اصول انسانی بوده و منشور مزبور برای تنظیم روابط داخلی و خارجی مدینه تنظیم شده گشت.^۱ پیامبر اکرم (ص) بعد از سامان دادن امور داخلی و انعقاد قرارداد با قبایل عرب، ارتباط با سایر دولت‌ها را آغاز نمودند و با انجام اقداماتی مثل: اعزام نماینده، فرستادن پیام و انعقاد قرارداد با سران حکومت‌ها... موجب گسترش دامنه روابط حکومت اسلامی با سایر حکومت‌ها شدند.

روابط بین المللی که توسط پیامبر اکرم شکل گرفت آثار عمده‌ای بر جامعه اسلامی و در عصر خلفا به جای گذاشت که نمونه‌ی آن سقوط امپراطوری روم و ایران در زمان خلیفه دوم بود، و آن نتیجه‌ی اقداماتی بود که پیامبر (ص) در سال‌های آخر عمر خویش در زمینه توسعه روابط بین الملل بر جای گذاشتند. به عبارتی، ظهور فعال و قدرتمند اسلام در آن دوران سبب پذیرای قدرت اسلامی از

۱. ابن هشام، محمد، السیرة النبویة، ج ۲، ص ۱۴۷ - ۱۵۰.